

244

Bemutatjuk

a Budapest Gyűjtemény aprónyomtatványait

Erről a szóról: nyomdatermék, az emberek többségének könyvek, újságok, folyóiratok jutnak az eszébe. Pedig ezek a kiadványok a nyomdából évente kiáramló papírtömegnek még a felét sem teszik ki. Gutenberg óta állandóan növekvő számban készülnek olyan nyomtatványok, melyek a megjelenés pillanatában akarnak valamit közölni az emberekkel, de amelyeket, miután feladatukat betöltöttek, úgyszólván mindenki eldob. Utólag is csak kevés helyen gyűjtik ezeket a nyomdatermékeket, pedig rengeteg olyan ismeretet közölnek a korokról, amit más dokumentumokból nem tudhatunk meg.

Azon túlmenően, hogy ezek az ügynevezett *kisnyomtatványok* úgy tükrözik keletkezésük korának a levegőjét, mint talán egyetlen más dokumentumfajta sem, igen sok lényeges adatot tartalmaznak koruk politikai, gazdasági és kulturális életéről. A reklám és a reklámgrafika történetének kutatói is sok hasznos tanulmányozhatják őket.

Gyűjtésük és feldolgozásuk a *helytörténeti gyűjteményeknek* is elsőrendű feladata. A kisnyomtatványok ugyanis

olyan dokumentumok, melyek egy helység vagy egy területegység története szempontjából gyakran levéltári akták kötegeinél is többet mondanak, ráadásul rendkívül nagy szemléltető erővel (például kiállításokon, kiadványokban).

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteménye, mely a hasonló, könyvtárhoz kapcsolódó helytörténeti gyűjtemények közül a legrégebbi és legnagyobb, mindig feladatának érezte a *budapesti vonatkozású kisnyomtatványok* teljességre törekvő gyűjtését. Noha a legutóbbi évtizedekig a gyarapítás kizárólagos forrása a vásárlás és az ajándékozás volt, több ezer darab nyomtatványt sikerült összegyűjteni, s ezeket az ETO rendjében raktározni. (A szakozás csupán három számjegy pontosságig történt.) A szakszámokon belül időrendben sorakozik az anyag. Mivel 20 éve a Szabó Ervin Könyvtár is részesedik a nyomdák által beszolgáltatott kötelespéldányokból, az aprónyomtatványok száma látványosan megnőtt. A megnövekedett anyag és az erre a célra fordítható munkaerő korlátozott volta miatt azonban az ETO helyett más, új szakrendszer kidolgozása

vált szükségessé. Ebben az állomány nyolc főszakra és további alcsoportokra oszlik. Az alcsoportokon belül itt is időrend szerint sorakozik az anyag. Ebben a rendszerben van csoportosítva minden 1958 után megjelent kisnyomtatvány. A beérkező anyag összetételének elemzése alapján kialakított rendszer kétségtelenül nem olyan rugalmas, mint az ETO, viszont jobban tekintettel van a kiadványfajta egyedi sajátosságaira, egyértelműbb, s igen meggyorsítja a szakozást.

A szakjelzetek szerint raktározott anyagtól elkülönítve vannak elhelyezve a különlegesen feszült és jeles történelmi időszakok dokumentumai, amelyeket a kutatók mindig dátum szerint keresnek. Ilyenek például az 1848–49-es forradalom és szabadságharc, az 1918-as polgári forradalom, a Tanácsköztársaság és a felszabadulás korának aprónyomtatványai. Ugyancsak külön vannak elhelyezve bizonyos nyomtatványfajták, melyek más kezelést igényelnek (számlócédulák, címkék, cégjelzéses számlák, gyászjelentések).

Mi hasznosat találhatnak fővárosunk és hazánk történetének kutatói az ország egyik legnagyobb aprónyomtatvány gyűjteményében?

Hazánk történetének *politikai küzdelmeit* tekintélyes számú dokumentum szemlélteti a már említett, külön gyűjtött anyagokon felül is. Munkásmozgalmi vonatkozású dokumentumok szintén szép számmal vannak itt.

A *közigazgatási* jellegű kiadványok mind a korabeli gazdasági, társadalmi alap, mind a politikai felépítmény tanulmányozásához fontos segítséget nyújtanak. Az intézmények, vállalatok, kereskedések saját kiadásában megjelent kisnyomtatványok is fontos adatokat szolgáltatnak fővárosunk ipari, kereskedelmi, pénzügyi és kulturális történetének vizsgálatához. A kötelespéldányként beérkezett nagy mennyiségű anyagból különösen értékesek a művelődésügyi vonatkozásúak; a kisterjedelmű kiállítási katalógusok, hangversenyműsorok, színházi műsorfüzetek, öntevékeny együttesek, irodalmi színpadok műsorai. Ezek egy része grafikai megoldásokban bővelkedő, igényes kivitele miatt is figyelemre méltó. Lényegében hasonló mondható el a szép számú idegenforgalmi prospektusról is, ezeknek város történeti képanyaga ugyancsak említést érdemel. A reklámgrafikai és gazdaságtörténeti jelentőségű számlócédulákon és cégjelzéses számlákon gyakran szerepel az üzlet vagy a gyár hiteles korabeli képe, olykor környékével együtt is. A Haas Fülöp és Fiai RT számlájának hátsó oldalán például teljes oldalt betöltő képet láthatunk a

Számlócédula a század első évtizedéből
Faragó Géza rajzával

Vörösmarty térről, rajta az időközben lebontott Haas palotával.

A hazánk és fővárosunk történetével foglalkozóknak hasznos segítséget nyújtó, gazdag gyűjteményt már számos kutató használt. A könyvtár azonban nem érte be annyival, hogy az összegyűjtött anyagot a Budapest Gyűjtemény olvasótermét felkeresők számára hozzáférhetővé tette. A történelmileg rendkívül érdekes, ráadásul kevés példányban, kevés helyen található, nehezen hozzáférhető nyomtatványokról (például az 1918-as polgári forradalom, a Tanácsköztársaság vagy a régi május elsejék aprónyomtatványairól, illegális kommunista rölapok-ról) több *hasonmás-gyűjteményt* adott ki. Ezáltal széles körben használhatóvá tette az állományrészt. A jó hagyományt a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár a jövőben is folytatni szándékozik.

Indali György